

**«8D02301–Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы
(PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін ұсынылған
Аманкулова Лайла Абдраймовнаның
«Қазіргі қазақ лирикасындағы ментальділік концепциясы» атты
диссертациялық жұмысына отандық кеңесшінің**

ПІКІРІ

Қазіргі қазақ лирикасы – ұлттық поэзияның дәстүрлі көркемдік арналарын жаңа заманның мәдени, ақпараттық және рухани кеңістігімен тоғыстырған ерекше құбылыс. XX ғасырдың соңы мен XXI ғасыр басындағы әдеби үдеріс қазақ қоғамындағы әлеуметтік, тарихи және мәдени өзгерістердің айнасына айналып, ұлттық сана мен рухани кодты жаңғыртудың басты арнасы болып отыр.

Ізденуші Аманкулова Лайла Абдраймовнаның «Қазіргі қазақ лирикасындағы ментальділік концепциясы» атты диссертациялық еңбегі осы рухани-мәдени құбылысты кешенді түрде зерделеуге арналған. Зерттеу жұмысы қазақ поэзиясындағы ұлттық дүниетаным, этномәдени құндылықтар, аксиологиялық бағдарлар және қазіргі лирикалық тұлғаның рухани келбеті мәселелерін ментальділік-концептуалдық контекст тұрғысынан талдаумен ерекшеленеді.

Зерттеу жұмысы үлкен үш тараудан, әр тарау өз ішінде тараушаларға бөлінген. Жұмыс соңында қорытынды және пайдаланған әдебиеттер тізімі берілген. Диссертация құрылымы және барлық бөлімдерінің арасында мақсаттық, логикалық, ғылыми тұрғыдан, жүйелі байланыс бар.

«Әдебиеттанудағы ментальділік және концепт ұғымдарының теориялық негіздері» атты алғашқы тарауда ізденуші ментальділік пен концепт ұғымдарының теориялық негіздеріне жүйелі зерттеу жүргізеді.

Зерттеу жұмысының маңыздылығы тақырып аясының толық ашылуынан бастау алатынын ескерсек, ізденуші тақырыптың өзегі саналатын «ментальділік» пен «концепт» ұғымын жан-жақты зерделеп, оның теориялық мәнін ашуда ғылыми тұжырымдарды академиялық стильде саралап, дәйекті дәлелдерге сүйене отырып, аталған ұғымдардың мәні мен мағынасының қолданыс аясын айқындауды мақсат етті.

Ментальдік ұғымы, өз кезегінде, адамның ішкі дүниесін, оның когнитивті процесін және эмоционалдық күйін зерттеуге бағытталған. Ментальдік ұғымы арқылы адамның ғылыми шығармашылығын, инновацияларды қабылдау қабілетін және жаңа идеяларды дамыту мүмкіндіктерін түсінуге болады. Ізденуші «ментальділік өріс», «рухани код», «концептуалдылық» секілді күрделі ұғымдарды қазақ поэзиясымен сабақтасыра зерттеу нысаны ретінде қарастырып, қазақ әдебиеттану ғылымындағы ұлттық ойлау жүйесінің ғылыми негізін айқындады. Бұл ұғымдар тек философия мен әлеуметтану аясында ғана емес, сонымен қатар әдебиеттану ғылымының да басты талдау нысанына айналып отырғандығына дәйекті дәлелдермен салыстырмалы талдаулар жасады.

«Қазіргі қазақ лирикасының даму үрдістері және көркемдік ізденістер» атты екінші тарауда қазақ поэзиясының даму сипаты мен көркемдік ерекшелігі тәуелсіздік дәуіріндегі рухани жаңғыру, жаһандану және этномәдени сабақтастық контекстінде сараланды. Қазақ поэзиясының әр буын өкілдерінің өзіндік қолтаңбасы дәстүр сабақтасығы мен жаңашылдық тұрғысынан салыстыра зерттелді. Зерттеуші М.Райымбек, Ә.Балқыбек, Б.Бабажанұлы, Т.Толқынқызы, Б.Беделхан, Ә.Шегебай

т.б. ақындар шығармашылығындағы поэтикалық жаңашылдықты, постмодернистік тәсілдерді, метафоралық символиканы және ұлттық архетиптерді (жер, ел, ана, дала, жылқы, т.б.) ментальділік тұрғыдан сараланып, қазақ поэзиясының аксиологиялық кеңістігі, аспектілері мен этномәдени көрінісі ғылыми негізде талданды.

«Қазіргі лирикалық тұлғаның рухани келбеті» атты соңғы тарауда қазіргі лирикалық тұлғаның рухани келбеті мен ұлттық болмысы, тарихи сана мен ұлттық жад, код категорияларының поэзиядағы ментальдік мәні тұжырымдалды. Зерттеуші өлеңдегі лирикалық кейіпкердің рухани ізденісін, ұлттық болмыс пен жеке тұлға арасындағы байланысын жаңа қырынан қарастырған. Сонымен қатар, поэзияның виртуалды кеңістікте дамуы – әдебиеттің жаңа медиамәдени дәуірге бейімделу үдерісі ретінде қарастырылып, ақын мен оқырман арасындағы интерактивті қарым-қатынас феномені ғылыми контексте зерделенді.

Жалпы алғанда, Аманкулова Лайла Абдраймовнаның диссертациялық еңбегі қазіргі қазақ поэзиясын ментальдік-концептуалдық тұрғыда зерттеудің жаңа парадигмасын ұсынады. Зерттеу нәтижелері қазақ әдебиетінің рухани коды мен мәдени архетиптерін, ұлттық ойлау мен тарихи жадтың поэтикалық жүйесін айқындап, әдебиеттанудың теориялық базасын толықтырады.

Диссертациялық жұмыстың жаңалығын, ғылыми тұжырымдары мен нәтижелерін әдебиеттану саласындағы өзге де зерттеулерде, қазақ поэзиясын зерделеуде ғылыми талдаулар мен зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында, оқулықтар жазуда пайдалануға болады. Диссертациялық жұмыстың нәтижелерін, жинақталған материалдар мен тұжырымдарды жоғары оқу орындарында «Қазақ әдебиетінің тарихы», «XX ғасырдағы қазақ әдебиеті», «Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақ әдебиеті», «Әдеби үрдіс және сын мәселелері», «Ғылыми зерттеулер негіздері», «Әдебиет теориясының практикумы» секілді ғылыми курстар мен арнаулы семинарларда жүргізуге пайдалануға болады.

Жұмыс құрылымы мен мазмұны ғылыми талаптарға толық сәйкес келеді, тілі мен стилі сауатты, тұжырымдары нақты және дәйекті. Зерттеу өзектілігімен, теориялық жаңалығымен және практикалық маңыздылығымен ерекшеленеді.

Диссертацияның негізгі қағидалары мен нәтижелері, тұжырымдары мен түйіндерінің жариялануы жеткілікті.

Қорыта айтқанда, «8D02301–Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін ұсынылған Аманкулова Лайла Абдраймовнаның «Қазіргі қазақ лирикасындағы ментальділік концепциясы» атты диссертациясын толық аяқталған жұмыс деп есептеп, оның авторына «8D02301–Филология» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін беруге лайық деп санап, қорғауға жіберуге болады деп есептеймін.

Отандық кеңесші,

Қазақ ұлттық қыздар

педагогикалық университетінің

қауымдастырылған профессоры,

филология ғылымдарының кандидаты

